

den fontos jegyét tartalmazza. Ezzel alapot ad arra, hogy az iparfejlődés előző csomópontjától — a céhtől — elkülönítsük, továbbá potenciálisan előkészítsük témánkat az iparfejlődés következő csomópontjával — a gyárral — való összehasonlításra. (A gyár: tőkés üzem, bér munkásokkal, fejlettebb munkamegosztással, erő- és munkagépek alkalmazásával.)

Néhány elvi megállapítással zárjuk le a bevezetőben elmondottakat. „A rajzok világosabbá, tartósabbá és felhasználhatóbbá teszik a történelmi ismereteket, mint a szokásos szöveges vázlatok. Még az elvont ismereteket ábrázoló rajz is sokkal konkrétabb rögzítési forma, mint a csak leírt vagy kimondott szó vagy mondat. Azonban a rajz mindenképpen csak segédeszköz, mely megkönnyíti, hogy a szavak valódi tartalmat nyerjenek, s így tartósabbá és felhasználhatóbbá váljanak. Ebből következik, hogy a rajzokat mindig értelmeztetni, bizonyos fokú merevségüket oldadni kell. *Nem a szavak helyett, hanem a szavak mellett, a szavak világossága érdekében* ajánljuk a magyarázó rajzok alkalmazását — olyan szinten és olyan mértékben — ahogyan azt az adott *osztályközösség fejlesztési szintje és a konkrét tényanyag megköveteli.*”*

A magyarázó rajzok nem helyettesíthetik a történelmi múlt megelevenítését. Az a tanár fantáziát és érzelmeket felpezsdítő élıszavának; a hozzá kapcsolódó jól megválasztott szemelvényeknek; az egyéb szemléltető eszközök sokrétű alkalmazásának; valamint a tanulók öntevékeny (természetesen irányított öntevékenységről van az esetek zömében szó) ismeretszerző munkájának a feladata.

Van a táblai rajzolásnak egy arany szabálya. Eszerint csak akkor rajzoljunk az órán, ha rajzunk nem időigényes; tehát egyszerű és gyorsan rajzolható. Időigényes, bonyolult rajzot nem szabad az órán rajzolni, mert az értékes perceket rabol el tőlünk. Az ilyen jellegű rajzot nagytáblaként előre készítsük el, és így állítsuk a szemléltetés szolgálatába.

A korszerűen alkalmazott magyarázó rajzolás hozzájárulhat a történelemtanárok között oly sokat vitatott kérdés, a „tábla képe” kérdésének helyes értelmezéséhez is. Szerintünk rugalmasan kell értelmezni e kérdést, s eszerint három variáció fordulhat elő: 1. Az anyag jellege olyan, hogy nem szükséges vázlatot írni. 2. Ha kell írni, akkor az rövid, címszavas, a gondolatmenet lényegét tartalmazó legyen. 3. Ugyanezt a feladatot gyakran a szavakkal értelmezett magyarázó rajz is betöltheti.

A magyarázó rajzolás a történelmi szemléltetés hagyományos, jól bevált formája. Ha lehetőségeivel bátran és korszerűen élünk, hozzájárulunk szemléltető munkánk érdekessé, sokszínűvé tételéhez.

DR. VARGHA LÁSZLÓ—ADÁM IMRÉNÉ

Nyíregyháza, Tanárképző Főiskola

Csoportfoglalkozásos földrajz óra az általános iskola 5. osztályában (Jugoszlávia)

Az új feladatok új követelmények elé állítják a földrajztanárokat is. Az útkeresés, a jobb eredményekhez vezető módszerek és eljárások kidolgozása és gyakorlati alkalmazása egyre inkább szükségletté válik.

Az órát úgy építettük fel, hogy minden felhasznált eszköz az óra céljának optimális megvalósítását szolgálja: a személyiségformálást és a tanulói aktivitás biztosí-

* A „Történelem magyarázó rajzok — az ált. isk. 5. és 6. osztályai számára” c. kiadvány dr. Szébenyi Péter által írt Előszavából. — Sajtó alatt.

tását. Ennek érdekében az 5. osztályban csoportfoglalkozást tartottunk. A csoportmunkát frontális osztálymunkával kombináltuk.

Az óra részletes menetét abban a sorrendben közöljük, ahogy az a főiskola gyakorló iskolájában — történt. Emellett az egyes módszerkombinációkat és eljárásokat minden esetben értékeljük is.

Tanított: *Adám Imréné*

Jugoszlávia természeti viszonyai

Nevelési cél: A tanulók személyiségfejlesztése.

Oktatási cél: Tagolt part; mészkőhegyek jellemzése; délszláv népek.

Szemléltetés: térkép, a tankönyv képei, képeslapok, táblai rajz, cseppkő.

Az óra felépítése és időbeosztása

Szervezés (Mivel foglalkoztunk az előző órákon? A házi feladat ellenőrzése, értékelése)	3 perc
Feladatok húzása, kiosztása	2 perc
Felkészülés, ugyanakkor frontális osztálymunka	6 perc
Értékelés	5 perc
A csoportfeladatok kiosztása, órán szervezett csoportoknak.	2 perc
Felkészülés	10 perc
A csoportok beszámolójának meghallgatása, értékelése	10 perc
Osztálymunka a munkafüzettel	2 perc
Óra végi rendszerezés, összefoglalás	5 perc

A tanítási óra

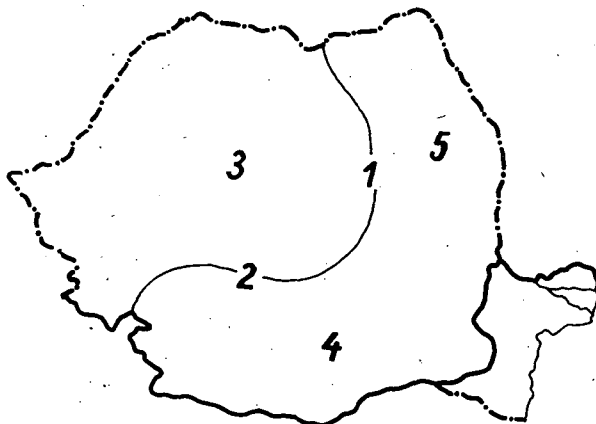
1. Számonkérés

Anyaga: Románia természeti viszonyairól, gazdasági életéről tanult ismeretek ellenőrzése, számonkérése — feladatlapal.

Feladatlapok kiosztása

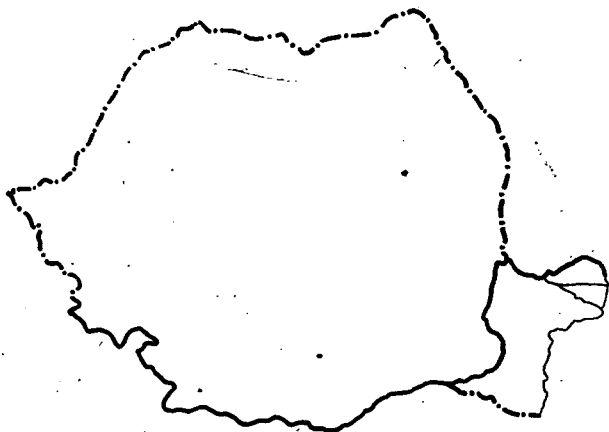
Értékelés:

1. Melyik területet jelölik a vázlatba írt számok? (1. rajz.) Kifogástalan válasz

1. rajz.

2. Utazz végig az Al-Dunán!
3. Rajzold be Románia tájait! (2. rajz.)

2. rajz.

4. Sorold fel Románia tanult városainak nevét. Ismertesd, melyik miről nevezetes!
5. Van-e vulkáni működés a román Kárpátokban?
6. Melyik gazdasági ág értékesíti:
— a kőolajat, földgázt?
— a szenet, vasércet?
— a vízierőt?
— az erdőt?
— az alföldet?
— a havasi legelőt?

A feladatlapok kiosztása válogatás nélkül úgy történt, hogy a tanár a sorok között haladva, egy-egy gyerekkel húzatott a feladatlapok közül. Minden feladatlapból két darab készült, így összesen 12 tanuló kapott feladatot és osztályzatot. A felkészülés alatt a tanár frontális osztálymunkával a következő villámkérdésekre kért választ (a kérdéseket ugyancsak húzták):

Kérdések:

- Mi a látóhatár?
Hol találkozottál tanulmányaid során barnamedvével és farkassal?
Mi a lanovka?
Milyen volt a favágók élete régen és ma?
Hol él a zerge és a mormota?
Milyen a magasság szerinti növényzet?

Ezután a tanulók a feladatlapok kérdéseire adtak választ. A tanár felállította az azonos feladatlpra válaszoló tanulókat. Az egyik feladatlapot értékelte. Ennek alapján a másik tanuló saját feladatlapján követte a tanári értékelést, és javította saját munkáját: Ez a megoldás jó lehetőséget biztosított a személyiségformálásra: a tanár azzal, hogy megbízott növendékében, nemcsak önálló értékelésre, hanem őszinteségre, a bizalom viszonzására serkentette a felelőt.

Itt említjük meg, hogy az egyik tanuló, akinek feladata Románia tájainak a berajzolása volt, feladatára csak 2 pontot kapott (két tájat rajzolt be helyesen). A tanár az értékeléskor felhívta a figyelmét arra, hogy osztályzata nem végleges: ha az óra további részében jól dolgozik, javíthat osztályzatán.

Kifogástalan válasz
Csak Moldova és a Román
Alföld jó az egyik tanulónál!

Nem említette Brassót és
Resicát.

Kifogástalan válasz

Helyes, kifogástalan válasz

Értékelés:

A válaszadásból kitűnt, hogy a gyerekek jól ismerik az anyagot, a feleletek csaknem hibátlanok voltak.

II. Új anyag feldolgozása

A tanár az értékelés után növendékeit 5 csoportra osztotta. Az egyes csoportok feladatai a következők voltak:

1. a) Honnan kapta Jugoszlávia a nevét?
b) A mágnes táblán levő rajzba írd be Jugoszlávia határait! Mutasd meg a térképen is!
c) Tanuld meg Jugoszlávia fő tájainak a nevét!
2. a) Tanuld meg Jugoszlávia fő tájainak a nevét!
b) Ismertesd a tankönyv szövege alapján, milyen az a tagolt part!
c) A képeslapokon keress, és mutass öblöt, szigetet, félszigetet!
3. a) Ismertesd a tankönyv szövege alapján: milyen a Karszt- és a Dinári-hegység!
b) Tanuld meg Jugoszlávia fő tájainak a nevét!
c) Válaszd ki a képeslapok közül, melyik a mészkő-hegység!
4. a) Tanuld meg Jugoszlávia fő tájainak a nevét!
b) Írd be a munkafüzetedbe a számoknak megfelelő tájak nevét!
c) Sorold fel Jugoszlávia legalacsonyabb vidékének a folyóit!
5. a) Számold be „A kopár mészkőhegyek világa” c. olvasmányról!
b) Tanuld meg Jugoszlávia fő tájainak a nevét!

A tanár úgy biztosította növendékei sikerélményét, hogy miután jól elhelyezték a mágnes táblán az egyes tájak nevét és a szomszédos országok nevét, megdicsérte őket.

Az új fogalmak elsajátítása sem okozott problémát. Ezt igazolták a képeslapok felmutatásával: így mutatták meg az öblöt, félszigetet, szigetet.

Azt a gyereket, aki korábban gyengén szerepelt (2 pontot kapott), a tanár több ízben is szólította, s miután a csoportmunka kérdéseiből megfelelően beszámolt, megdicsérte, és feleletét közepesre értékelte.

A csoport b) feladatának ellenőrzésével egyidőben minden tanuló dolgozott. Kitöltötték munkafüzetükben Jugoszlávia tájai c. részt.

Jugoszlávia fő tájai nevének megtanulása mindegyik csoportnak feladata volt. Erről az 5. csoport tagjai számoltak be, ők mutatták meg a térképen az egyes tájakat.

Az egyes tájak ismertetése szépen sikerült. Látszott, hogy a tanulók nem először foglalkoznak önálló feladat megoldásával.

Külön ki kell emelnünk, hogy az 5. csoport az olvasmány alapján szívesen, érdekesen, élményszerűen számolt be az olvasottakról. A helyesen alkalmazott szöveg tanulás gyarapította szókincsüket és a folyamatos beszéd fejlődését. A csoportok értékelése után a tanár térképmunkával ellenőrizte a tanulók munkáját.

III. Összefoglalás

A tanár a következő kérdésekre kért választ:

1. Honnan kapta Jugoszlávia a nevét?
2. Hogyan nevezzük Jugoszlávia alacsony vidékét?
3. Mi a félsziget, mi a sziget?
4. Miért nincs település a kopár mészkőhegyeken?
5. Milyen a tagolt part?
6. Sorold fel Jugoszlávia tájait!
7. Milyen képződményekről hallottál a mészkőhegységben?
8. Mi az öböl?

A válaszokból megállapítottuk, hogy az anyagot megértették, az óra elérte célját.

IV. Házi feladat: A munkafüzet 2. és 3. feladatának kitöltése.

Az ismertetett óra a gyakorló iskolában került tanításra. Nem kiválogatott tanulókból áll az osztály, hanem éppen úgy a körzetben lakók gyermekei járnak ide, mint egy másik általános iskolába. Szükséges ezt megemlítenünk, mert a módszer alkalmazása így biztosabban kiterjeszhető bármely általános iskolára. Az iskola helyzetéből adódik, hogy a mindennapos munka során a tanárképzést is el kell látni. Pl. ezen az órán a főiskolai hallgatók megfigyelési szempontja: hogyan történik a tanulók személyiségének formálása a földrajz órán? A tanár a tanszéki célkitűzéssel egyezően a tanulók személyiségének formálására csoportos foglalkozást állított be.

Valamely feladat megoldásának lehet többféle módja is, de ezek közül azt részesítjük előnyben, amelyek legalkalmasabbnak látszik a cél elérésére. A vezetőtanár már az év elején megjelöli, hogy melyik óra alkalmas a csoportos foglalkozású, vagy egyéb kísérleti órára. Megítélésünk szerint az itt tárgyalt óra anyaga erre alkalmas volt.

Oktató-nevelő munkánk központi feladata a tanulói személyiség formálása. Ennek az órának is központi feladata volt. A tanuló adott személyiség-struktúráját csak akkor formálhatjuk eredményesen, ha tisztában vagyunk azzal, hogy mit kell leépítenünk és mit továbbfejlesztünk a személyiség egészének szem előtt tartásával. Ez nehéz feladat, mégis meg kell oldanunk nevelési célunk sokoldalú, szocialista személyiség kialakításáért. Vagyis nem elég tudnunk, hogy mit és milyen módszerrel tanítsunk — bár ez is rendkívül fontos — hanem ismernünk kell azt akit tanítunk. A személyiség formálásában egyénenként eltérő módszer szükséges. Erre fordított gondot a tanár akkor, amikor a gyengén szerepelt tanulót nem hagyta magára, többször feleltette, és a nem kifogástalan, de kielégítő válaszait is dicsérte, majd feleletét végül közepekre értékelte.

Ezek után megkíséreljük néhány pontban a csoportos foglalkozású óra előnyeit és hátrányait összegezni, a teljesség igénye nélkül.

Előnyei:

1. A tanulók többszörösét lehet osztályozni. (Jelen órán 12 tanulót.)
2. A tanulók aktivitása az ilyen órán nagyobb fokú, minden tanulót aktivizál, leköti figyelmüket.
3. A tanártól nagyobb koncentrációt és szervezést igényel a felkészülésnél, az óra levezetésénél egyaránt, ezzel szemben elmarad a tanári magyarázat.
4. A tanuló önálló munkára kényszerül, feladatokat old meg, ez pedig alkotó tevékenység. Megtanulja jól használni a tankönyvet is.
5. Ilyen órán a tanulók lényeglátása, a logikus gondolkodása jobban fejlődik.
6. Az állandó tanulói tevékenység révén a személyiség sokoldalú fejlesztésére nyílik lehetőség.
7. A kis csoportok kialakítása során a közösségi szellem erősebben fejleszthető mint más típusú órán.

Hátrányai:

1. Nem biztos, hogy minden gyenge tanuló képes elsajátítani ennyi idő alatt az anyagot.
 2. A feladatok megoldása közben hiányzik a tanári közvetlen segítség, így nem valószínű, hogy mindegyik tanuló hibátlanul végzi feladatát. Ez azonban csak részleges hátrány, mert az önállóság fejlesztése érdekében a szerepe jelentősebb.
- Végezetül megállapíthatjuk, hogy a jól megszervezett és kivitelezett csoportfoglalkozásos óra az általános iskola 5. osztályában is eredményesen alkalmazható, ha az erre megfelelő anyagrésznél a módszerek kombinációjával vezetjük le.

Nem akartunk sablont adni, hanem kartársainkkal eljárásunkat kívántuk ismertetni, azzal a céllal, hogy rámutassunk a céltudatos alkotó tanítás öröme és ennek következtében születő eredmények az átmeneti többletmunkáért bőséges kárpótlást adnak.

